

Η αντιμετώπιση του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» από την ελληνική τραπεζική νομοθεσία

Βασιλείου Α. Δούβλη
Δικηγόρου, Λέκτορα Παντείου
Πανεπιστημίου Αθηνών

1. Αποτελεί κοινή πλέον διαπίστωση διεθνώς ότι το πεδίο των λεγόμενων «οικονομικών εγκλημάτων» έχει διευρυνθεί εντυπωσιακά και βέβαια επικίνδυνα κατά την τελευταία δεκαετία¹. Ξεχωριστή θέση μεταξύ των εγκλημάτων αυτών καταλαμβάνει το λεγόμενο «ξεπλυμα του βρώμικου χρήματος» (*money laundering, blanchissement de l' argent*), το οποίο λειτουργεί ως μέσον ανακύκλωσης των παρανόμως αποκτηθέντων χρημάτων, αλλά και των ίδιων των εγκληματικών πράξεων που παράγουν αυτά τα χρήματα². Είναι επομένως προφανής η ανάγκη λήψης άμεσων μέτρων της διεθνούς κοινότητας κατά της πρακτικής του «ξεπλύματος», στο μετρο ιδιαίτερα που τούτο συμβάλλει σημαντικά στην καταπολέμηση της διακίνησης και χρήσης ναρκωτικών ουσιών, οι οποίες συνδέονται άμεσα με το φαινόμενο του «ξεπλύματος»³.

Η τάση που παρατηρείται διεθνώς στη μάχη κατά του «ξεπλύματος» είναι η ποινικοποίηση κατ' αρχήν κάθε πράξης, η οποία άμεσα ή έμμεσα οδηγεί σε κάποια σχετική συμμετοχή με την ευρεία του όρου εννοια⁴. Επίσης, η εντατικοποίηση των σχετικών ελέγχων κάθε μορφής, ιδιαίτερα στα πλαίσια λειτουργίας του πιστωτικού συ-

στήματος⁵. Η προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου του «ξεπλύματος» τις περισσότερες φορές έχει διακρατική αφετηρία (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Ένωση κλπ.) με καταληξη τις εθνικές νομοθεσίες των ενδιαφερομένων κρατών⁶, χωρίς όμως να λείπουν και οι προσπάθειες που ξεκινούν από καθαρά εθνικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα η σημαντική Ελβετική Διατραπεζική Συμφωνία της 1ης Ιουλίου 1987 και η τροποποίηση του Ελβετικού Ποινικού Κώδικα το 1990 με την προσθήκη των άρθρων 305β, 305γ⁷. Η πρόσφατη επέκταση με ανησυχητικούς ρυθμούς του φαινομένου του «ξεπλύματος» και στις χώρες πλέον της Ανατολικής Ευρώπης ως επακόλουθο της εκεί εμφανισθείσας αυξημένης εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια, κάνει ακόμη επιτακτικότερη την άμεση και αποφασιστική αντιμετώπιση αυτής της μορφής οικονομικής εγκληματικότητας διεθνώς⁸. Τελικά, φαίνεται ότι η εποχή μας έρχεται να διαψεύσει τον ρωμαίο αυτοκράτορα Βεσπασιανό, αφού κοινή πλέον διαπίστωση είναι ότι *pecunia olet*⁹.

11. Στα παραπάνω πλαίσια, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να μείνει αδιάφορη. Έχοντας μία γεωγραφική θέση στα Βαλκάνια ιδιαίτερα «λεπτή» ως προς τη διεθνή διακίνηση ναρκωτικών, όπλων κλπ. και όντας ταυτόχρονα πλήρες μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης - από το 1981, έχει ήδη προχωρήσει σε μια σειρά ενεργειών, που βέβαια πρόκειται να ενταθούν και να πολλαπλασιασθούν στο άμεσο μέλλον. Ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα αποκτά η αντιμετώπιση του «ξεπλύματος» σε σχέση με τη λειτουργία του πιστωτικού της συστήματος και τούτο λόγω των ευκαιριών που τη τελευταίο πλέον προσφέρει κινούμενο στα πλαίσια των κοινοτικών αρχών της απελευθέρωσης των κεφαλαίων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), στην οποία απελευθέρωση η Ελλάδα συμμετέχει πλέον σήμερα σχεδόν ομότιμα¹⁰.

1. Κ. Βουγιούκα, Οικονομικών Ποινικών Δίκαιον. 1980 (4η εκδ.), 41 επ., 169 επ. Ν. Κουράκη, Τα οικονομικά εγκλήματα, 1982, 37 επ. Ν. Ανδρουλάκη, Γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, Τα οικονομικά εγκλήματα (Πρακτικά Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου)», 1993, 9 επ. Ν. Κουλούρη, Τα εγκλήματα της οικονομίας, η οικονομία του εγκλήματος και τα οικονομικά εγκλήματα στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου», οπ., 167 επ. F.-J. Pansier, Σύγχρονα θέματα του Οικονομικού Ποινικού Δικαίου: η καταστολή της ύπουλης δραστηριότητας στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου», οπ., 203 επ.

2. Γ. Τραγάκη, Η ποινικοποίηση της διεθνούς πρακτικής του ξεπλύματος χρημάτων και η νέα χρηματοπιστωτική ηθική, Δελτ.ΕΕΤ, τευχ. 27, 1990, 6 επ. Του ίδιου, Τι είναι και πως γίνεται το «ξέπλυμα χρημάτων», Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 29-30, 1991, 10 επ. Του ίδιου, Βιβλιογραφία για το ξέπλυμα χρημάτων, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 42, 1994, 57 επ. Του ίδιου, Θεσμική θωράκιση της ακεραιότητας, του κύρους και της αξιοπιστίας του τραπεζικού συστήματος, Δελτ. ΕΕΤ, Γ' τριμ. 1994, 166. Επίσης, Στ. Κασίσιου, Pecunia non olet?, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 36, 1992, 90 επ. Κ Σταθόπουλου, Ποινική αντιμετώπιση εγκληματιών καθαρισμού (ή ξεπλύματος) ακαθάρτων χρημάτων, δηλαδή προϊόντων εγκλήματος στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου», οπ., 93 επ. Στ. Αλεξιάδη, Η νομιμοποίηση των προσόδων του εγκλήματος στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου», οπ., 119 επ. Pansier, οπ., 207 επ.

3. Τραγάκης, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 27, οπ. Κάτσιος, οπ. Σταθόπουλος, οπ. Αλεξιάδης, οπ. Κουλούρης, οπ. 171. Pansier, οπ.

4. Ανωτ. σημ. 2.

5. Ανωτ. σημ. 2.

6. Τραγάκης, οπ. 7 επ. Κάτσιος, οπ. Αλεξιάδης, οπ.

7. Βλ. Κώδικα Συμπεριφοράς των Ελβετών Τραπεζιτών για το Τραπεζικό Απόρρητο, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 23, 1989, 72 επ. Επίσης Τραγάκης, οπ. 18 επ. Κάτσιος, οπ. 92, σημ. 9. Δ. Κουτσούκη, Το τραπεζικό απόρρητο στο ιδιωτικό δίκαιο, 1994, 35 επ. Βλ. όμως και «Ν», 9.12.94, 16, οσον αφορά πρόσφατη απόφαση των ελβετικών δικαστηρίων υπέρ της διατήρησης του απορρήτου στην περίπτωση εισαγγελικής έρευνας για καταθέσεις της ιταλικής μαφίας σε ελβετικές τράπεζες. Όσον αφορά τη Γαλλία, βλ. Pansier, οπ. Κουτσούκης, οπ. 20.

8. Βλ. «Ν», 3.12.94, 17.

9. Τραγάκης, οπ. 6. Κάτσιος, οπ. 90 επ.

10. Τραγάκης, οπ. 9. Γενικότερα, βλ. Χ. Γκόρτσου, Χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση και νομισματική ενοποίηση, Δελτ.

Πριν όμως γίνει ειδικότερη αναφορά στο ανωτέρω θέμα, θα ήθελα προκαταρκτικά και συνοπτικά να επισημάνω ότι η ελληνική ποινική νομοθεσία διαθέτει αρκετές διατάξεις για την πάταξη του φαινομένου του «ξεπλύματος» τόσο στον Ποινικό Κώδικα (για παράδειγμα, άρθρα 76, 231 επ., 394)¹¹ όσο και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 260, 310 § 2, 373)¹². Εξ άλλου, υπάρχουν ορισμένοι ειδικοί ποινικοί νόμοι ή διατάξεις, που είναι πολύ σημαντικές για το θέμα, όπως για παράδειγμα το άρθρο 19 ν. 1729/87, που προβλέπει τη δήμευση όλων των μέσων που χρησιμοποιούνται ή προέρχονται από τη διακίνηση ναρκωτικών¹³ καθώς επίσης και ο ν. 1916/90 «για την προστασία της κοινωνίας απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα»¹⁴. Από την άλλη όμως πλευρά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ίδια η νομική έννοια αυτού του νέου εγκλήματος του «ξεπλύματος» είναι αρκετά σύνθετη και δεν έχει ακόμη αναλυθεί ικανοποιητικά σε διεθνές επίπεδο από το ποινικό δίκαιο. Η έλλειψη επαρκούς νομολογίας αποτελεί αναμφίβολα πρόσθετο εμπόδιο¹⁵.

Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων, η Ελλάδα έχει ήδη κυρώσει με νόμο (ν. 1990/1991) τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών κλπ., γνωστότερης ως Σύμβασης της Βιέννης της 20.12.1988¹⁶. Μέχρι στιγμής εξ άλλου η Ελλάδα έχει μετα-τρέψει, δυστυχώς μόνον κατά ένα μέρος, σε εσωτερική της νομοθεσία την οδηγία 91/308/ΕΟΚ μέσω των άρθρων 5-6 ν. 2145/93, το περιεχόμενο των οποίων πρόκειται να εκτεθεί στη συνέχεια¹⁷. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προθεσμία εναρμόνισης με αυτήν την οδηγία, η οποία αφορά την πρόληψη χρησιμοποίησης του νομισματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων προερχομένων από παράνομες δραστηριότητες¹⁸, έληξε για τα δίκαια των κρατών μελών της Ε.Ε την 31.12.1992. Ένα νομοσχέδιο του ελληνικού Υπουργείου

Δικαιοσύνης, που ήταν έτοιμο στα τέλη του 1992, δεν κατάφερε να ψηφισθεί εγκαίρως¹⁹. Εξ άλλου, μία άλλη επιτροπή για τη σύνταξη ενός νέου νομοσχεδίου σχετικού με την παραπάνω οδηγία έχει σήμερα συσταθεί. Επίσης, δεν έχει ακόμη κυρωθεί από την Ελλάδα η από 8.11.1990 Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες²⁰.

III. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον ειδικότερα στον τομέα της ελληνικής τραπεζικής νομοθεσίας, αυτό που διαπιστώνει κανείς είναι ότι, όπως άλλωστε συμβαίνει και σε πολλές άλλες χώρες, το πρόβλημα του «ξεπλύματος» συσχετίζεται άμεσα με την ανάγκη κάμψης του τραπεζικού απορρήτου²¹. Πρόκειται αναμφισβήτητα για το πιο πρόσφορο μέσον με στόχο την ανίχνευση του «ξεπλύματος». Αναφερόμενοι στο τραπεζικό απόρρητο, θα πρέπει προκαταρκτικά να επισημάνουμε ότι σε αυτό υποκρύπτονται δύο διαφορετικές νομικές έννοιες: αυτή του γενικότερου απόρρητου όλων των τραπεζικών συναλλαγών (1) όσο και ειδικότερα αυτή του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων (2).

1. Και ως προς μεν το γενικότερο τραπεζικό απόρρητο, αυτό γίνεται δεκτό από την ελληνική νομική θεωρία και νομολογία, ότι βασίζεται κατ' αρχήν στην εθιμικά ισχύουσα υποχρέωση εχεμύθειας και εμπιστοσύνης όσον αφορά τις συναλλαγές των πελατών τραπεζών²². Αυτή η υποχρέωση εφαρμόζεται σε κάθε μορφή ή τύπο τραπεζικής συναλλαγής και μέσω του εθίμου έχει καθιερωθεί και σε επίπεδο θετικού δικαίου σύμφωνα με τον σχετικό κανόνα του άρθρου 1 ΑΚ²³. Μετά την ψήφιση του ν. 2076/92, που εναρμονίζει το ελληνικό τραπεζικό δίκαιο με τη δεύτερη κοινοτική τραπεζική οδηγία 89/646/ΕΟΚ, γίνεται δεκτό ότι η ανωτέρω υποχρέωση αφορά όλα τα πιστωτικά ιδρύματα και όχι μόνον τις τράπεζες με τη στενή του όρου έννοια²⁴. Εξ αιτίας του γενικού του χαρακτήρα, η υπόψη μορφή τραπεζικού απορρήτου καταλαμβάνει επίσης και τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, σύμφωνα με τη διάκριση που εισάγει η παραπάνω αναφερόμενη κοινοτική οδηγία (άρθρο 2 ν. 2076/92), ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο ως προς το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων²⁵. Αυτή η τελευταία πιο σοβαρή μορφή τραπε-

ΕΕΤ, τευχ. 37-38, 1993, 34 επ. *Ι. Κωστόπουλου*, Η συμβολή των εμπορικών τραπεζών στην απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, Δελτ. ΕΕΤ, Γ' τριμ. 1994, 18 επ. *Π. Αλεξιάκη*. Οι εξελίξεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, Δελτ. ΕΕΤ, Γ' τριμ. 1994, 52 επ. Βλ. επίσης πρόσφατα, «Ν», 20.12.94, 6.

11. *Λ. Μαργαρίτη*, Εγκλήματα περί την οπιομη της δικαιοσύνης, 1986, 199 επ. Επίσης, *Κάτσιος*, οπ. 92. *Σταθόπουλος*, οπ. 94 επ. *Αλεξιάδης*, οπ. 129 επ. *Τραγάκης*, Δελτ. ΕΕΤ, Γ' τριμ. 1994, οπ.

12. *Σταθόπουλος*, οπ. 95. *Αλεξιάδης*, οπ. 130. Επίσης, *Χ. Καλαντζή κ.ά.*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 1992, 315 επ., 403 επ., 473 επ.

13. *Σταθόπουλος*, οπ. 93 επ.

14. Κατωτ. σημ. 49.

15. *Τραγάκης*, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 42, οπ. Γενικότερα για τα οικονομικά εγκλήματα, βλ. *Βουγιούκα*, οπ. 70 επ., 167 επ. *Κουράκης*, οπ. 15 επ. *Ανδρουλάκης*, οπ.

16. *Τραγάκης*, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 27, οπ. 9 επ. *Αλεξιάδης*, οπ. 121 επ.

17. Κατωτ. υπό Β.

18. Το κείμενο της οδηγίας (ΕΚ, L. 166/77 της 28.6.91) είναι δημοσιευμένο στα ελληνικά στο Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 36, οπ. 99 επ. Για το περιεχόμενο αυτής της οδηγίας, βλ. *Τραγάκη*, οπ. 26 επ. Του ίδιου, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 29-30, οπ. 17. *Κάτσιος*, οπ. 90 επ., 93 επ. *Αλεξιάδης*, οπ. 123 επ.

19. *Κάτσιος*, οπ. 91, 96 επ. *Αλεξιάδης*, οπ. 124. *Κουλούρης*, οπ. 167 επ.

20. *Κάτσιος*, οπ. 91. *Αλεξιάδης*, οπ. 122 επ.

21. *Τραγάκης*, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 27, οπ. 6 επ., 21 επ. Του ίδιου, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 42, οπ. 58.

22. *Τραγάκης*, Δελτ. ΕΕΤ, τευχ. 27, οπ. 6. Επίσης, *Β. Δούβλη*, Κοινός διαζευκτικός λογαριασμός, προσβολή της νόμιμης μοίρας και κάμψη του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων, 1987, 36, σημ. 95. *Γ. Γραμματικά*, Το τραπεζικό απόρρητο, 1991, 51 επ., 73 επ. *Σ. Καλαμίτση*, Το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων, 1993, 9 επ. *Γ. Τριανταφυλλάκη*, Οι πρόσφατες εξελίξεις στη νομολογία σε σχέση με το τραπεζικό απόρρητο, ΕΛΛΑΔΗ, 1993, 1445 επ. *Κουτσούκης*, οπ. 47 επ.

23. *Γραμματικός*, οπ. 82. *Τριανταφυλλάκης*, οπ. 1446. *Κουτσούκης*, οπ. 49 επ., 64 επ.

24. *Τριανταφυλλάκης*, οπ. *Κουτσούκης*, οπ. 78 επ.

25. *Κουτσούκης*, οπ. 87 επ.

ζικού απορρήτου δεν επεκτείνεται στα χρηματοδοτικά ιδρύματα, τα οποία άλλωστε δεν δέχονται και καταθέσεις.

Μία δεύτερη νομική βάση του γενικού τραπεζικού απορρήτου σύμφωνα με το ελληνικό δικαιο αποτελείται οι διατάξεις του κοινού δικαίου που αφορούν την προστασία της προσωπικότητας (άρθρα 57, 59 ΑΚ)²⁶. Τούτο σε συνδυασμό με τις διατάξεις εκείνες που αναφέρονται στο επαγγελματικό απόρρητο (άρθρα 371 ΠΚ, 400 επ ΚΠολΔ)²⁷ καθώς και σε εκείνες που αφορούν το υπηρεσιακό απόρρητο (άρθρα 251 επ σε συνδ. με άρθρο 371 ΠΚ και άρθρο 21 ν. 1076/92 σχετικά με την ευθύνη των ελεγκτικών οργάνων της Τράπεζας της Ελλάδος)²⁸. Γενικότερα, αυτός ο τύπος απορρήτου προέρχεται από τις αρχές του κοινού δικαίου που αφορούν την κατάχρηση δικαιώματος, την καλόπιστη εκπλήρωση των ενόχων κλπ. (άρθρα 281, 288 ΑΚ)²⁹.

Συνεπώς, η εχεμύθεια των τραπεζικών συναλλαγών σε συνδυασμό με τη δημιουργία μιας ειδικής ενοχικής σχέσης εμποδίζει κατ' αρχήν την αποκάλυψη προσωπικών στοιχείων πελατών από μέρος των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων. Αυτή η απαγόρευση υποχωρεί μόνον εφόσον υπάρχει αντίθετη διάταξη νόμου ή, ευρύτερα, αν τούτο επιβάλλεται για την πρόσπιση του δημόσιου συμφέροντος³⁰. Η τελευταία αυτή περίπτωση αφορά αναμφισβήτητα τον αγώνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος, αλλά επίσης ενεργεί και υπέρ των ιδίων των τραπεζών, δεδομένου ότι οι τελευταίες δεν θα ήθελαν βεβαίως να υποστούν μείωση της αξιοπιστίας τους.

Στην περίπτωση του γενικού τραπεζικού απορρήτου γίνεται δεκτό ότι επιτρέπεται η κάμψη του με τη συναίνεση του δικαιούχου, δηλαδή του πελάτη ή με την παραίτησή του από τη σχετική προστασία³¹. Επομένως, η ηθελήμενη ή αθέλητη κάμψη του γενικού τραπεζικού απορρήτου, μέσω της προσφυγής στην τελευταία περίπτωση στις αρμόδιες δικαστικές αρχές, εφόσον πρόκειται για τη διερεύνηση στοιχείων σχετικά με την καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος, δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα δύσκολη σύμφωνα με τους κανόνες του ελληνικού δικαίου. Εξυπακούεται βέβαια ότι το γενικότερο τραπεζικό απόρρητο δεν ισχύει στις περιπτώσεις κάμψης του αυστηρότερου απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων, για το οποίο γίνεται λόγος στη συνέχεια. Αλ-

λωστε τις περισσότερες φορές οι δύο αυτές μορφές τραπεζικού απορρήτου είναι άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

2. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με την αυστηρότερη νομοθεσία σχετικά με την προστασία του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων³². Η ισχύουσα νομοθεσία βασίζεται στο ν.δ. 1059/71 (στο εξής ν.δ.), όπως αυτό τροποποιήθηκε μέχρι σήμερα με διάφορες διατάξεις, οι κυριότερες από τις οποίες είναι εκείνες των άρθρων 40 ν. 1806/88, 10 § 1 ν. 1858/89, 27 ν. 1868/89 και 25 ν. 2214/94³³. Με βάση την ανωτέρω νομοθεσία, οι κάθε μορφής καταθέσεις σε πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα – αδιάφορο αν είναι ελληνικών ή ξένων συμφερόντων και αν πρόκειται για αυτόνομα νομικά πρόσωπα ή υποκαταστήματα – είναι απόρρητες για όσο χρόνο διαρκούν (άρθρο 1, εδ. α' ν.δ.). Το απόρρητο όμως αυτό δεν ισχύει έναντι των ελέγχων που οφείλει να ασκεί η Τράπεζα της Ελλάδος (Τ.Ε.), όπως και έναντι των Φορολογικών Αρχών για εξόφληση χρεών προς το Δημόσιο μέσω της έκδοσης ιδιωτικής επιταγής άνω του ποσού του 1 εκατομμυρίου δρχ. (άρθρο 1, εδ. β' - γ' ν.δ.)³⁴.

Η τυχόν παράνομη κάμψη του εν λόγω απορρήτου και η παροχή οποιασδήποτε σχετικής πληροφορίας συνεπάγεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών για τους υπεύθυνους διοικούντες ή/και υπαλλήλους των πιστωτικών ιδρυμάτων, ενώ η συναίνεση ή η έγκριση του καταθέτη δεν αναιρεί τον αξιόποιντο χαρακτήρα της πράξης (άρθρο 2 § 1 ν.δ.). Επίσης, προβλέπεται η μη δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης ή μετατροπής της ποινής που επιβλήθηκε για παράνομη παραβίαση του απορρήτου, ενώ παρέχεται και δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας των υπευθύνων προσώπων, αν αυτά κληθούν να καταθέσουν σε πολιτική ή ποινική δίκη, έστω και αν συμφωνεί ο καταθέτης (άρθρο 2 § 2-3 ν.δ.)³⁵. Φυσικά, η παραβίαση του απορρήτου, εκτός των ποινικών συνεπειών, συνεπάγεται επίσης και σημαντικές αστικές συνέπειες (αποζημίωση) με βάση πλέον τις διατάξεις του κοινού δικαίου³⁶.

32. Δούβλης, *οπ.* 35 επ. Ν. Ανδρουλάκη, Απόρρητο τραπεζικών καταθέσεων και άλλα, 1988, 13. Τραγάκης, *οπ.* και 14. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* 1445, 1448 επ. Κουτσούκης, *οπ.* 54 επ.

33. Ανδρουλάκης, *οπ.* 56 επ. Γραμματικός, *οπ.* 43 επ., 145 επ. Β. Κιάντος, Το τραπεζικό απόρρητο και οι εργασίες συναλλαγμάτων, 1993, 3 επ., 6 επ. Καλαμίτης, *οπ.* 15 επ. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* 1446. Α. Κωνσταντινίδη, Εγκλήματα των μημμένων και πληροφορημένων από το εσωτερικό μιας επιχείρησης ή ενός τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων στο «Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου», *οπ.* 32 επ. Κουτσούκης, *οπ.* 15 επ., 43, 51 επ. Ειδικά ως προς το άρθρο 25 ν. 2214/94, βλ. Εγκ.Υπ.Οικ. 1093302/5825/0009Α/πολ. 1197/12.8.94, «Ν», 18.8.94, 3. Επίσης, κατωτ. σημ. 43.

34. Δούβλης, *οπ.* 36 επ. Ανδρουλάκης, *οπ.* 18 επ. Γραμματικός, *οπ.* και 167 επ. Κιάντος, *οπ.* και 9 επ., 19 επ. Καλαμίτης, *οπ.* 22 επ., 24 επ., 29 επ. Κουτσούκης, *οπ.* και 101 επ.

35. Δούβλης, *οπ.* 37 επ. Γραμματικός, *οπ.* 43 επ., 145 επ., 198 επ. Κιάντος, *οπ.* 34 επ. Καλαμίτης, *οπ.* 26 επ., 63 επ. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* 1447. Κωνσταντινίδη, *οπ.* 40 επ. Κουτσούκης, *οπ.* 107 επ., 145 επ., 153 επ.

36. Δούβλης, *οπ.* 37, σημ. 98. Γραμματικός, *οπ.* 196 επ. Κιά-

26. Δούβλης, *οπ.* Γραμματικός, *οπ.* Καλαμίτης, *οπ.* 11. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* Κουτσούκης, *οπ.* 47 επ., 139 επ.

27. Δούβλης, *οπ.* Γραμματικός, *οπ.* Καλαμίτης, *οπ.* 10. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* Κουτσούκης, *οπ.* 6 επ., 61, 146 επ. Γενικότερα, βλ. Α. Κωνσταντινίδη, «Καθήκον μαρτυρίας» και «επαγγελματικό απόρρητο» στην ποινική δίκη, *τευχ.* Α', 1987, 52 επ., *τευχ.* Β', 1991, 135 επ. Επίσης, Κ. Μπέη, Γενικές Αρχές και Ερμηνεία των άρθρων Πολιτικής Δικονομίας, τ. 8, 1975, 1710 επ.

28. Γραμματικός, *οπ.* Κουτσούκης, *οπ.* 9 επ., 16, 146 επ.

29. Γραμματικός, *οπ.* 78 επ., 80, 83. Καλαμίτης, *οπ.* 10 επ. Τριανταφυλλάκης, *οπ.* Κουτσούκης, *οπ.* 61.

30. Τραγάκης, *οπ.* Γραμματικός, *οπ.* 84 επ. Καλαμίτης, *οπ.* 11.

31. Γραμματικός, *οπ.* και 108 επ. Κουτσούκης, *οπ.* 158 επ.

Σε αντιστάθμισμα των ανωτέρω, το ν.δ. 1059/71 προβλέπει τη δυνατότητα νόμιμης άρσης του απορρήτου μετά από ειδικά αιτιολογημένη παραγγελία ή αίτηση ή απόφαση του αρμόδιου για την άσκηση ποινικής δίωξης ή τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης ή κύριας ανάκρισης οργάνου, μέσω όμως του δικαστικού συμβουλίου ή του δικαστηρίου, στο οποίο διενεργείται η σχετική διαδικασία και μόνον στο μέτρο που η παροχή αυτών των πληροφοριών είναι απολύτως αναγκαία για την ανίχνευση και τον κολασμό κακούργηματος σύμφωνα με την ελληνική ποινική νομοθεσία (άρθρο 3)³⁷.

Εκτός από τις παραπάνω διατάξεις, που αφορούν γενικώς τις τραπεζικές καταθέσεις σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα, η ελληνική νομοθεσία προσφέρει ανάλογη και μάλιστα ευρύτερη προστασία ειδικότερα σε όλο το φάσμα των συναλλαγών των ναυτιλιακών τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα (άρθρο 12 ν.δ. 1321/72). Το απόρρητο στην περίπτωση αυτή δεν καλύπτει μόνον τις καταθέσεις, αλλά επίσης κάθε άλλη τραπεζική συναλλαγή και μάλιστα μέσω της εφαρμογής του αυστηρού νομικού καθεστώτος του ν.δ. 1059/71. Αυτό το ειδικό απόρρητο των ναυτιλιακών τραπεζών είναι δυνατόν επίσης να καμφθεί ως προς την ελεγκτική εξουσία των Νομισματικών, Δικαστικών και Φορολογικών Αρχών³⁸. Αξιοσημείωτο είναι ότι, ενώ αρχικά υποστηριζόταν από τη θεωρία και τη νομολογία ότι η προστασία του ανωτέρω απορρήτου κάλυπτε μόνον τις καταθέσεις με τη στενή του όρου έννοια, δηλαδή τις χρηματικές καταθέσεις σε δραχμές ή σε συνάλλαγμα, πρόσφατα με βάση τις διατάξεις των άρθρων 10 ν. 1858/89, 27 ν. 1868/89 και 12 § 2 ν. 2198/94 η προστασία αυτή επεκτείνεται ρητά σε κάθε μορφής τραπεζική κατάθεση. Συνεπώς, το καθεστώς του ν.δ. 1059/71 εφαρμόζεται στο εξής και στις καταθέσεις μετοχών, ομολογιών ή άλλων χρεογράφων καθώς και στην επικείμενη έκδοση αϋλων τίτλων, κυρίως του Δημοσίου³⁹. Όπως γίνεται εξ άλλου δεκτό, η προστασία του απορρήτου δεν αποσβένεται με τον θάνατο του δικαιούχου, αλλά το σχετικό δικαίωμα μεταβιβάζεται στους κληρονόμους / κληροδόχους του⁴⁰. Αντίθετα, το απόρρητο δεν ισχύει έναντι του ίδιου του πιστωτικού ιδρύματος, το οποίο μπορεί να συμφηφίσει μερικά ή ολικά απαιτήσή του με τον λογαριασμό κατάθεσης του πελάτη⁴¹. Θα πρέπει

επίσης να σημειωθεί ότι το υποκατάστημα ή θυγατρική εταιρία στο εξωτερικό ελληνικού πιστωτικού ιδρύματος είναι δυνατόν, παρά την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, να υποχρεωθεί σε άρση του απορρήτου με βάση δικαστική απόφαση του τόπου εγκατάστασης του υποκαταστήματος ή της θυγατρικής⁴².

IV, Επισημαίνεται πάντως, ότι εκτός από τη γενική δυνατότητα κάμψης του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων κατά τα ανωτέρω (ν.δ. 1059/71), η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία έχει θεσπίσει με βάση ειδικές διατάξεις την ίδια δυνατότητα και σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις. Έτσι, το εν λόγω απόρρητο μπορεί να καμφθεί κυρίως για φορολογικούς λόγους (για παράδειγμα, ενόψει διενέργειας φορολογικού ελέγχου κατ' άρθρα 57 π.δ. 129/89 και 25 § 1, 3 ν. 2214/94 καθώς και όσον αφορά τη φορολόγηση κληρονομιών, δωρεών, κοινών οδαιρετων λογαριασμών, περιεχομένου τραπεζικών θυρίδων κλπ. κατ' άρθρα 73 § 2, 90, 98, 110-111 ν.δ. 118/73)⁴³. Επίσης, στην περίπτωση σφράγισης ακάλυπτης επιταγής (άρθρο 2 ν.δ. 1325/72)⁴⁴ καθώς και εφόσον υπάρχει έλεγχος των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα (άρθρο 8 § 4 ν. 1738/89)⁴⁵.

Επισημαίνεται ακόμη ότι σε περίπτωση ύπαρξης κοινού διαζευκτικού λογαριασμού (joint account, compte joint), στον οποίο υπάρχει όρος για περιέλευση της κατάθεσης στον επιζώντα δικαιούχο (άρθρο 2 ν. 5638/32), το απόρρητο δεν κάμπτεται σε περίπτωση θανάτου ενός των συνδικαιούχων, αφού η κατάθεση περιέρχεται στον επιζώντα αυτοδικαίως και όχι μέσω κληρονομικής διαδοχής⁴⁶. Επίσης, το απόρρητο δεν κάμπτεται κατά τους ελέγχους παράβασης των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία (άρθρο 25 § 1, εδ. στ' ν. 703/77)⁴⁷.

Συγγενές με το πρόβλημα της κάμψης ή μη του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων είναι και το πρόβλημα της δυνατότητας κατάσχεσης των υπόψη καταθέσεων. Ο κανόνας που έχει τεθεί και ισχύει μέχρι σήμερα με βάση κυρίως τρεις αποφάσεις της Ολομέλειας του ΑΠ (1224, 1225/75 και 3/93) είναι ότι στην περίπτωση που διατηρείται το απόρρητο, απαγορεύεται και η επιβολή οποιασδήποτε μορφής κατάσχεσης. Η θέση αυτή έχει σχολιασθεί επικριτικά με έντονο τρόπο από τη θεωρία,

ντος, οπ. 33 επ. Κουτσούκης, οπ. 120 επ., 129 επ., 139 επ.

37. Δούβλης, οπ. 38 επ. Γραμματικός, οπ. 164 επ. Κιάντος, οπ. 13 επ. Καλαμίτης, οπ. 54 επ., 58 επ. Κωνσταντινίδης, οπ. 33 επ.

38. Δούβλης, οπ. 38. Γραμματικός, οπ. 67 επ., 203 επ. Κιάντος, οπ. 5, σημ. 7. Τριανταφυλλάκης, οπ. 1446. Κουτσούκης, οπ. 15, 61 επ., 153 επ.

39. Κιάντος, οπ. 3, σημ. 6 και 6. σημ. 8. Καλαμίτης, οπ. 20 επ. Τριανταφυλλάκης, οπ. 1445 επ., 1448. Κουτσούκης, οπ. 65 επ. Πιο πρόσφατα, βλ. Παρατηρήσεις Γ Βελέντζα στην ΜΓΠρΠειρ 3510/93, ΕΤρΛΕΧρΔ, 1994, 508 επ. Πρβλ. επίσης, ΜΓΠρΠειρ 820/94, ΕΤρΛΕΧρΔ, 1994, 502 επ.

40. Δούβλης, οπ. 41. Γραμματικός, οπ. 91 επ., 177 επ. Κιάντος, οπ. 2, σημ. 3. Καλαμίτης, οπ. 45 επ., 51 επ. Τριανταφυλλάκης, οπ. 1450. Κουτσούκης, οπ. 97 επ., 234 επ., 238 επ.

41. Δούβλης, οπ. 44 επ. Γραμματικός, οπ. 159 επ., 184 επ.

Κιάντος, οπ. 8, σημ. 9. Καλαμίτης, οπ. 24. Κουτσούκης, οπ. 173 επ.

42. Κουτσούκης, οπ. 176.

43. Δούβλης, οπ. 15, σημ. 14. Ανδρουλάκης, οπ. 31. Γραμματικός, οπ. 41, 174 επ. Καλαμίτης, οπ. 14, 53 επ. Τριανταφυλλάκης, οπ. 1450. Κουτσούκης, οπ. 13 επ., 41 επ. Για το άρθρο 25 ν. 2214/94, βλ. ανωτ. σημ. 33.

44. Ανδρουλάκης, οπ. Γραμματικός, οπ. 172 επ. Καλαμίτης, οπ. 49 επ. Τριανταφυλλάκης, οπ. Κουτσούκης, οπ. 3 επ., 15, 263 επ.

45. Γραμματικός, οπ. 182 επ. Καλαμίτης, οπ. 53. Τριανταφυλλάκης, οπ. Κουτσούκης, οπ. 17.

46. Δούβλης, οπ. 39 επ. Γραμματικός, οπ. 178 επ. Καλαμίτης, οπ. 46 επ. Τριανταφυλλάκης, οπ. 1447. Κουτσούκης, οπ. 15, 195 επ., 200 επ.

47. Κουτσούκης, οπ. 4, 14.

εχουν δε υπάρξει και αντίθετες δικαστικές αποφάσεις κατωτέρων δικαστηρίων, πρόσφατα δε ακόμη και Τμήματος του ΑΠ (974/92), οι οποίες όμως δεν κατάφεραν μέχρι σήμερα να αλλάξουν την όλη κατάσταση⁴⁸.

V. Ειδικά πάντως όσον αφορά το «ξέπλυμα», το άρθρο 12 ν. 1916/90 «για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα» επιτρέπει την άρση του απορρήτου των τραπεζικών καταθέσεων και τη δέσμευση των σχετικών ποσών, δικαιούχοι των οποίων είναι διωκόμενα πρόσωπα για εγκλήματα που προσδιορίζονται στον υπόψη νόμο (ναρκωτικά, τρομοκρατία, παράνομη διακίνηση όπλων κλπ)⁴⁹. Σύμφωνα εξ άλλου με τα άρθρα 5-6 ν. 2145/93, τα οποία συνιστούν το αποτέλεσμα της μερικής εναρμόνισης του ελληνικού με το κοινοτικό δίκαιο (οδηγία 91/308/ΕΟΚ)⁵⁰, το δικαστικό συμβούλιο μπορεί με ειδικώς αιτιολογημένο βούλευμα να διατάξει την εκ μέρους οποιουδήποτε πιστωτικού ιδρύματος παροχή κάθε πληροφορίας, έστω και απόρρητης ή στοιχείου σχετικού με το άνοιγμα και την κίνηση λογαριασμού κατάθεσης χρημάτων ή την παροχή οποιωνδήποτε πληροφοριών που σχετίζονται με νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα⁵¹. Συμπληρωματικά στα παραπάνω μέτρα είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι μπορεί να δράσει και η διάταξη του άρθρου 21 § 7 ν. 2166/93 σχετικά με την υποχρεωτική αναγραφή του ΑΦΜ σε τραπεζικές συναλλαγές άνω του ποσού των 4 εκατομμυρίων δραχ.⁵²

Τέλος, σημαντική προσπάθεια εκσυγχρονισμού της ελληνικής νομοθεσίας στη μάχη κατά του «ξεπλύματος» είναι η επιβληθείσα με βάση την Πράξη Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 2181/17.3.93⁵³ υποχρέωση όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα για σημείωση των στοιχείων ταυτότητας ή διαβατηρίου ή άλλων επίσημων εγγράφων των καταθετών ή γενικότερα συναλλασσομένων για ποσά σε συνάλλαγμα ή μετατρέψιμες δρχ. (drg. convertibles) πάνω από 15.000 ECU. Η υποχρέωση αυτή ισχύει, εφόσον η συναλλαγή πραγματοποιείται με μία ή και περισσότερες πράξεις την ίδια ημέρα ή που ανάγονται στην ίδια έννομη σχέση. Εφόσον δημιουργούνται αμφιβολίες ή ακόμη περισσότερο βεβαιότητα για το ότι ο συναλλασσόμενος ενεργεί για λογαριασμό τρίτου, ιδίως εφόσον οι υπόνοιες στρε-

φονται προς την κατευθυνση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να λαβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη συλλογή πληροφοριών ως προς την πραγματική ταυτότητα των εντολών. Στις περιπτώσεις αυτές οι συναλλαγές αναστέλλονται μέχρι την εξακρίβωση των ανωτέρω στοιχείων, ενώ παράλληλα ενημερώνεται η διοίκηση της τράπεζας ή ειδικώς εξουσιοδοτημένα από αυτήν διευθυντικά στελέχη και ταυτόχρονα αποστέλλεται σχετική αναφορά στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών.

VI. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ελληνική νομοθεσία δεν παραμένει βεβαίως αδιάφορη μπροστά στο εγκληματικό φαινόμενο του «ξεπλύματος βρωμικού χρήματος». Γενικότερα συμμετέχει ενεργά στις προσπάθειες της διεθνούς κοινωνίας για την καταστολή ή τουλάχιστον τη μείωση των οικονομικών εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων το «ξέπλυμα» καταλαμβάνει σημαντική θέση. Για τον σκοπό αυτόν, η ελληνική έννομη τάξη διαθέτει πολλαπλά μέσα τόσο σε επίπεδο ποινικής νομοθεσίας όσο και τραπεζικού δικαίου καθώς και δικαίου των Συναλλαγών ευρύτερα. Αναμφίβολα εξ άλλου το κοινοτικό δίκαιο αποτελεί απαραίτητο και αποτελεσματικό οδηγό, δεδομένου ότι οι σχετικές προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνταυτίζονται με αυτές των διαφόρων διεθνών οργανισμών. Στα πλαίσια αυτά, η Ελλάδα με αποφασιστικά και γρήγορα βήματα οφείλει να προσπαθήσει να βελτιώσει το νομικό της οπλοστάσιο, ιδιαίτερα μέσω της πλήρους εναρμόνισης του εσωτερικού της δικαίου με το κοινοτικό δίκαιο (Οδηγία 91/308/ΕΟΚ). Θα πρέπει επίσης εδώ να σημειωθεί, ότι μέσω της γνωστής αρχής του αμέσου αποτελέσματος των οδηγιών, το κοινοτικό δίκαιο αποτελεί ήδη αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης, τουτο δε ανεξάρτητα από τη θεληση του ελληνικού νομοθέτη. Συνεπώς, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις της Οδηγίας 91/308/ΕΟΚ είναι άμεσα εφαρμοστέες από το 1993 στην Ελλάδα κατά τρόπο συμπληρωματικό προς τους εσωτερικούς κανόνες, που ήδη ισχύουν. Ελπίζουμε ότι αυτός ο δρόμος θα οδηγήσει την Ελλάδα σε ένα πιο αποτελεσματικό επίπεδο στον διεθνή αγώνα κατά του «ξεπλύματος», κατά των άλλων οικονομικών εγκλημάτων και κατά του οργανωμένου εγκλήματος γενικότερα προς όφελος όχι μόνον της ίδιας της χώρας, αλλά επίσης των καλών της γειτόνων τόσο στα Βαλκάνια όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

48. Δούβλης, οπ, 42 επ. Γραμματικός, οπ, 153 επ, 179 επ. Κιάντος, οπ, 6, σημ. 9. Τριανταφυλλάκης, οπ, 1445 επ. Κουτσούκης, οπ, 275 επ.

49. Γραμματικός, οπ, 186 επ. Κιάντος, οπ, 17, σημ. 13α. Καλαμίτσης, οπ, 63. Τριανταφυλλάκης, οπ, 1446, 1450 επ. Κωνσταντινίδης, οπ, 34. Κουτσούκης, οπ, 17.

50. Ανωτ, σημ. 18.

51. Τριανταφυλλάκης, οπ. Κουτσούκης, οπ, 41. Τραγάκης, Δελτ ΕΕΤ, Γ' τριμ. 1994, οπ.

52. Κουτσούκης, οπ, 43. Σύμφωνα εξ άλλου με το άρθρο 43 § 11 ν. 2214/94, όλες οι επιταγές που καλύπτουν επαγγελματικές συναλλαγές και φέρουν ημερομηνία έκδοσης μετά την 1.1.95, θα πρέπει υποχρεωτικά να αναγράφουν και το ΑΦΜ του εκδότη, του εκάστοτε οπισθογράφου και του τελευταίου κομιστή, τουτό δε ανεξάρτητα από το ποσό της επιταγής.

53. ΚΝοΒ, 1993, 264 επ.